DEFENDE A EDUCACIÓN

APAGA A EMERXENCIA

UNIDADE DIDÁCTICA PRIMEIRO CICLO DE PRIMARIA

IDADE RECOMENDADA: Entre 6 e 8 anos.

DURACIÓN: 1 sesión de 40-50 minutos (o profesorado e as persoas monitoras adaptarán á duración das sesións do seu centro educativo ou espazo de traballo).

OBXECTIVOS XERAIS

1. **Coñecer a realidade na que viven millóns de persoas,** que non poden exercer o seu dereito á educación, ben por falta do investimento necesario ou por situacións de conflito, violencia, desastres naturais, crises sanitarias, cambio climático ou desigualdade social.

2. **Comprender como a educación en emerxencias debe ser transformadora, inclusiva e proporcionar un espazo seguro** para garantir protección e un futuro mellor para as nenas, nenos e adolescentes, as súas familias, comunidades e países

3. **Comprender que a educación ten un impacto positivo** e é unha panca de cambio e transformación, xa que permite saír da pobreza, rematar coas desigualdades e vivir en sociedades máis xustas e sostibles.

4. **Coñecer os retos e obxectivos que nos quedan** para garantir unha educación inclusiva, equitativa e de calidade para todas as persoas e en todas as partes do mundo durante toda a vida (ODS 4).

5. **Xerar conciencia crítica e transformadora, para que os centros educativos asuman o compromiso de crear** climas de convivencia positiva, tolerancia e respecto á diversidade promovendo comunidades educativas de acollida.

6. **Asumir, como cidadanía activa, a propia responsabilidade fronte a situacións inxustas e de desigualdade que xeran as situacións de emerxencia** e comprender que todas as persoas podemos facer algo para cambialas.

COMPETENCIAS CHAVE QUE SE TRABALLAN

Recollidas no Real Decreto 95/2022, do 1 de febreiro, polo que se establece a ordenación e os ensinos mínimos da **Educación Primaria:**

- Competencia en comunicación lingüística.
- Competencia persoal, social e de aprender a aprender.
- Competencia cidadá.
- Competencia emprendedora.
- Competencia en conciencia e expresión cultural.

CONTEXTO E XUSTIFICACIÓN

A educación é un dereito humano fundamental que permite o desenvolvemento individual e colectivo para construír sociedades que promovan a convivencia pacífica e as oportunidades de vida digna. A Axenda 2030 concrétao en varios dos seus obxectivos de desenvolvemento sostible (ODS). Así, o ODS 4 subliña a educación equitativa, inclusiva e de calidade; o ODS 16 destaca a importancia de crear sociedades pacíficas e inclusivas; o ODS 11 busca cidades seguras e sostibles, o que incide na relevancia de educar á cidadanía consciente dos seus dereitos e responsabilidades; e o ODS 5 faise máis necesario ca nunca pola desigualdade de acceso á educación en situacións de emerxencia, especialmente para as nenas e mulleres.

Estímase que **no mundo 234 millóns de nenas, nenos e adolescentes sofren as consecuencias dos conflitos bélicos, o cambio climático, os desprazamentos forzosos e as crises prolongadas, o que desemboca unha vulneración do seu dereito á educación** (Entreculturas, 2024). A isto débese engadir 43,4 millóns de nenas e nenos que tiveron que fuxir dos seus fogares pola forza. (Entreculturas, 2024). Por estas circunstancias, en moitos casos estas nenas, nenos e adolescentes non poden ir á escola. Isto interrompe a educación e imposibilita que cumpra a súa función como elemento de paz e protección fronte ás consecuencias e impactos directos de novas crises e emerxencias na infancia, en relación con perigos como a trata, a explotación laboral, o recrutamento para a guerra, o matrimonio infantil, así como situacións de desprazamentos forzosos, emerxencia de saúde pública (epidemias, pandemias), desastres naturais e consecuencias do cambio climático (secas, inundacións, terremotos, tifóns, furacáns...), conflitos armados, crises esquecidas, fame e pobreza. As consecuencias desta situación agrávanse para as nenas e mulleres..

EN SITUACIÓNS DE EMERXENCIA, A EDUCACIÓN É MOTOR DE CAMBIO E SALVA VIDAS.

Contribúe a que nenos, nenas e adolescentes poidan superar situacións de angustia, terror, inseguridade, estrés, desenvolvendo a súa resiliencia, dotándoos de ferramentas e espazos seguros para unha recuperación física e emocional. Ademais, grazas á educación, seguen adquirindo habilidades básicas e rompen co círculo vicioso da inxustiza, o que garante oportunidades futuras de vida digna e sostible.

A educación en emerxencias é un dereito que debe estar en todas as axendas políticas cando se vai actuar en contextos humanitarios e de emerxencia. En 2023 non se logrou manter o crecemento do finanzamento da educación en emerxencias, cunha caída do 9 % respecto ao ano previo e dun volume de 805 millóns de dólares *(A educación en emerxencias. Unha táboa de salvación - Educo, 2023).*

A educación promove competencias persoais, emocionais, sociais e cívicas, á vez que permite o desenvolvemento académico das persoas. A educación en valores, transformadora, ou educación para unha cidadanía global que permita apreciar a riqueza da diversidade e facilite a comunicación coas demais persoas, é a única vía para erradicar a violencia e construír unha cultura de paz. Debe investirse en programas educativos flexibles e de calidade, que garantan un entorno seguro.

En resumo, **a educación é chave para fomentar a xustiza social e xerar desenvolvemento sostible da sociedade garantindo unha vida digna**. A súa promoción en situacións de emerxencia é crucial para lograr un futuro mellor, combatendo a pobreza e a desigualdade. Tamén se trata da única forma de acabar coa intolerancia e a violencia tanto nos entornos educativos como no conxunto da sociedade, e é unha ferramenta imprescindible para favorecer unha resolución pacífica dos conflitos e promover unha cultura de paz.

A consecución do ODS 4 non será efectiva se non se asegura o acceso á educación tamén en contextos de crise e emerxencias.

A CME AGRADECE

ás persoas implicadas na elaboración dos contidos destes materiais didácticos, así como a quen acepta estas suxestións e as pon en práctica co alumnado. Deste xeito, confirman o seu compromiso coa construción dun mundo mellor, conscientes do poder transformador da educación neste período, centrando a atención na súa garantía en situacións de emerxencia.

SESIÓN CARREIRA EN EMERXENCIAS

MATERIAIS ➔

Globos (recomendamos que sexan biodegradables), cordas, vendas/pano para tapar os ollos, aros, altofalante para poñer música e **lanterna.**

DESENVOLVEMENTO DA SESIÓN ↓↓

A metodoloxía que empregaremos nesta unidade didáctica será activa, a través do xogo e do movemento. Permitirase que o alumnado empatice e comprenda as dificultades que a infancia e a adolescencia se enfrontan en situacións de emerxencia á hora de intentar acceder a unha educación de calidade. En moitos casos, este dereito é vulnerado e deixan de poder ir á escola. Así, fomentarase a reflexión sobre o que achega a educación en situacións de emerxencia.

A función do profesorado será tanto a preparación da dinámica como a posterior dinamización dos pensamentos que se poidan extraer dos xogos (indícanse algunhas posibles reflexións, que se poden adaptar en función do alumnado e das dinámicas da aula).

As sesións aquí presentadas poden ser dirixidas polo titor ou a titora ou calquera membro do equipo docente. Non obstante, cremos que poderían destinarse á área de Educación Física, xa que implican o desenvolvemento do movemento, a motricidade e a educación física.

A aprendizaxe baseada en xogos (ABX) é unha metodoloxía activa que fomenta a aprendizaxe significativa e permite que o alumnado adquira os obxectivos propostos. O xogo foi apoiado por múltiples especialistas como instrumento de desenvolvemento cognitivo e social (Montessori, Piaget, Sánchez Arbós, Vigotsky...).

Comezaremos a sesión con tres dinámicas que se poden realizar na aula, no patio ou no polideportivo. O obxectivo será, a través de tres dinámicas, demostrar as dificultades que teñen moitas nenas e nenos para acceder á educación. De xeito vivencial, o alumnado vivirá situacións inxustas que permitirán a posterior reflexión sobre o dereito universal á educación.

Comezaremos polo primeiro xogo, aínda que a orde pode variar dependendo das necesidades do grupo ou do espazo.

1-- XOGO CON GLOBOS ➔

Dividiremos o alumnado en dous grupos e ambos os dous terán que cumprir unha sinxela misión: resolveren unha sopa de letras sobre a educación (Anexo 1: Sopa de letras), mentres realizan a misión, un dos grupos deberá manter no aire os distintos globos que o profesorado/monitores e monitoras foren incorporando. Deste xeito, daráselle visibilidade ao feito de que un grupo teña maiores dificultades para poder alcanzar a resolución da sopa de letras. É unha metáfora da vulneración do dereito á educación en situacións de emerxencia e crise. Se considerades que a sopa de letras pode resultar moi difícil para o alumnado (especialmente para o de primeiro de primaria), pode substituírse por outro pasatempo, como unha folla con sumas sinxelas.

--- REFLEXIÓN PARA FACER CO ALUMNADO:

Este xogo lémbranos que as dificultades, as situacións de emerxencia (as enfermidades, catástrofes naturais, guerras, etc.), representadas polos globos, poden distraer e dificultar a nosa atención á educación e á aprendizaxe. En definitiva, poden vulnerar o noso dereito á educación. Ao experimentar esta inxustiza, o alumnado

pode comprender de forma máis experimental e significativa como os factores externos, como os conflitos ou as crises, afectan a capacidade das nenas e dos nenos para accederen á educación. Ademais, moitas veces e en moitos países do mundo, non ter acceso á escola tamén repercute na alimentación, xa que a escola proporciona un almorzo ou unha comida diaria. Esta dinámica convídanos a desenvolver a empatía e a solidariedade e a recoñecer que non todas as persoas teñen as mesmas oportunidades de aprender.

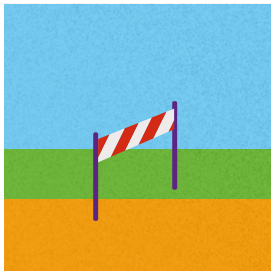
Posibles preguntas para guiar o alumnado na reflexión:

- Como vos sentistes neste xogo?

- Credes que os globos vos axudaron a completar a tarefa?

- Que dificultades podedes ter para virdes ao cole ou facerdes os deberes?

- Que dificultades podedes ter para vir o cole ou facer os deberes?

2-- CARREIRA DE OBSTÁCULOS ➔

No espazo elixido montarase un pequeno percorrido para chegar ao encerado ou a outra meta establecida. Haberá unha carreira por relevos entre dous grupos diferentes. Recomendamos que sexan os mesmos grupos que na dinámica anterior pero que, neste caso, a situación de desvantaxe sexa para o outro equipo para que ambos poidan experimentar a inxustiza da desvantaxe.

Un dos equipos irá cunha venda nos ollos, os pés atados e terá un percorrido moito máis difícil e obstaculizado (simulará unha situación de emerxencia na que o dereito á educación foi vulnerado). O outro equipo non atopará tales dificultades (situación actual do alumnado que está a realizar esta carreira). Para iso, previamente pódese preparar un pequeno percorrido con obstáculos (bancos, aros) en función do espazo elixido.

Unha vez que os equipos chegan ao final do curso, facémoslles a seguinte pregunta: «Como vos sentistes ata chegar aquí?». O alumnado poderá deixalo reflectido dentro da lanterna coa tarxeta das emocións que atopamos no Anexo 2: Fichas socioemocionais. Para iso, poderá escoller a imaxe que mellor se adapte ás emocións que sentiu realizando esta dinámica. Traballar coas emocións pode axudarlles a recoñecer as súas propias emocións e a empatizar con outros nenos que se atopan nestas situacións.

--- REFLEXIÓN PARA FACER CO ALUMNADO:

Pódese establecer un pequeno diálogo no que se pregunten cales foron as dificultades que tiveron para chegar ao encerado ou espazo elixido como meta simbólica da escola (educación). Estas dificultades pódense extrapolar a todas as dificultades que teñen moitas nenas e nenos para accederen á escola en situacións de emerxencia. A carreira de obstáculos pon de manifesto as desigualdades existentes no acceso á educación. Mentres un grupo pode realizar o percorrido sen obstáculos no seu camiño, o outro enfróntase a retos que dificultan o seu avance.

Esta sesión lévanos a cuestionarnos como as circunstancias sociais, económicas ou xeográficas poden crear barreiras para a educación. É un chamamento á acción para eliminar estes obstáculos e traballar por un sistema educativo máis inclusivo en situacións de emerxencia. Nestas situacións, máis que nunca, a educación salva vidas, protexe e xera espazos seguros. Ademais, a educación xoga un papel prioritario para a recuperación emocional.

Sempre que reflexionamos co alumnado sobre os conflitos, debemos ter especial coidado coa linguaxe utilizada para evitar os discursos de odio (SAME 2024) (Anexo 3: Discursos de Odio)

3-- XOGO DAS CADEIRAS COOPERATIVAS ➔

Proponse o xogo das cadeiras cooperativas, semellante ao tradicional xogo das cadeiras, pero cunha condición moi especial. O obxectivo do xogo non é que cada participante ocupe unha cadeira, senón que ocupen o mínimo de cadeiras posible.

Para iso, en primeiro lugar, o alumnado dará voltas ao redor do círculo feito coas cadeiras ou cos aros. Se se quere, pódese poñer música. A continuación, quen se encargue da sesión poderá parar a música, asubiar cun silbato ou dar unha palmada no momento que queira. A continuación, quen estea a xogar deberá colocarse nas cadeiras ou dentro dos aros, ninguén pode quedar fóra deles. A medida que avancen as quendas, iranse retirando cadeiras ata que se alcance o número mínimo

de cadeiras para todo o alumnado. Suxerimos que, en vez de usar cadeiras, se poidan utilizar aros para maior comodidade e sinxeleza na organización do espazo.

--- REFLEXIÓN PARA FACER CO ALUMNADO:

Para poder ofrecer unha educación de calidade e avanzarmos como sociedade, non podemos pensar na «nosa propia cadeira» senón que o esforzo debe de ser conxunto, colectivo e cooperativo. Todas as persoas somos necesarias e podemos marcar a diferenza.

Desde a CME defendemos e reivindicamos o dereito humano á educación. Non podemos vivir sen educación. A consecución do dereito á educación non debe ser unha loita individual por un lugar, senón un esforzo colectivo para garantir que todo o mundo teña acceso a el.

Rematados os tres xogos, compartiremos as reflexións alcanzadas. O profesorado que dirixe a sesión pode explicar que achega a educación nestes espazos de emerxencias, como se indica no recadro inferior. Para levar a cabo esta reflexión aparecerá a lanterna.

A lanterna vai representar a educación no sentido de que a educación salva vidas en situacións de emerxencia. Cando falemos, acenderase a lanterna, para darlle máis simbolismo e forza a aquilo que for dicir sobre o dereito á educación e a súa achega en situacións de emerxencia. A educación ilumínanos e é a luz da esperanza e protección en momentos de crise e emerxencias. Descubre todo o que achega a educación nestas situacións no Anexo 4: Por que é necesaria a educación en emerxencias?

Trátase de ver como a Educación nos dá luz e é luz de esperanza e protección en momentos de crise e emerxencia.

CONCLUSIÓN DA SESIÓN

Unha vez que realicemos as dinámicas propostas, reflexionemos co alumnado e teñamos as escenas realizadas e transformadas, só nos queda unha última parte: a visibilización do que achega a educación en emerxencias (lanternas) e do noso compromiso co dereito á educación.

É importante concluír a unidade didáctica presentada de forma axeitada para conseguir non só gozar dun momento divertido, senón tamén para alcanzar os obxectivos propostos. Para iso, remataremos a sesión no Punto de Emerxencia e Evacuación PEE todas as persoas participantes xuntas, colocando as diferentes lanternas (Anexo 5: Silueta da lanterna) xunto co elemento da educación.

Dado que o PEE é común a todo o centro educativo e a todos os niveis, podedes atopar as instrucións para elaboralo no documento anexo que aparece na mesma páxina web na que se atopaba esta unidade didáctica.

LEMBRÁMOSCHE

que se os recursos non se axustan aos da túa etapa educativa ou che interesan outros, podes traballalos sen ningún problema, xa que son materiais moi versátiles e fáciles de adaptar.

ANEXO 1

SOPA DE LETRAS

Buscaremos as palabras «paz», «escola», «amizade», «dereito», «feliz» e «aprende».

E S C O L A O D U E
D E R E I T O G O P
H A P R E N D E N D
E A T C P U J R O I
T P E M C U O L Y R
T A A M I Z A D E F
O Z M N C R I H E O
L F E L I Z T M R D

ANEXO 2

FICHAS SOCIOEMOCIONAIS

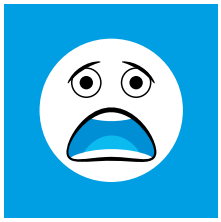
ALEGRÍA

Sentimento pracenteiro ante unha persoa, desexo ou cousa. Impúlsanos á acción. Son múltiples os exemplos de alegría nos nenos, dende merendar as súas galletas preferidas, ata ver os agasallos a mañá de Reis Magos.

TRISTEZA

Sentimento de pena asociado a unha perda real ou imaxinada. Fainos pedir axuda. Situacións nas que os nenos perden algún dos seus xoguetes preferidos ou se enferman as súas mascotas, son momentos de tristeza para eles.

MEDO

Inseguridade anticipada ante un perigo real ou imaxinario. Axúdanos á supervivencia xa que nos fai actuar con precaución. O encontro con algúns animais ou con persoas descoñecidas poden ser exemplos de situacións de temor nos menores.

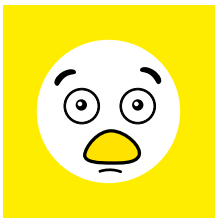
IRA

Inseguridade anticipada ante un perigo real ou imaxinario. Axúdanos á supervivencia xa que nos fai actuar con precaución. O encontro con algúns animais ou con persoas descoñecidas poden ser exemplos de situacións de temor nos menores

ASCO

Desagrado respecto a algo ou alguén. Fainos afastarnos. A situación máis típica nos máis pequenos prodúcese ante determinados alimentos que, ao provocarlles noxo, rexeitan de forma tallante.

SORPRESA

Asombro, desconcerto. Axúdanos a comprender algo novo, porque nos fai buscar respostas ante o descoñecido. Favorece a atención, a exploración e o interese ou a curiosidade.

Fuente: https://www.agendamenuda.es/blog/307-las-6-emociones-basicas-para-educar-a-los-ninos-en-inteligencia-emocional

ANEXO 3

DISCURSOS DE ODIO →

Desde a Campaña Mundial pola Educación (CME) sumámonos á definición do discurso de odio que o entende como toda forma de expresión que difunde, incita, promove e xustifica o odio racial (cultural, relixioso e/ou de procedencia), o odio á discapacidade, ás diferentes situacións de saúde mental, á diversidade sexual e de xénero, o machismo, a aporofobia ou outras formas de odio xurdidas da intolerancia e que minan a democracia, a estabilidade social, a paz e a cohesión/diversidade cultural e o pluralismo (baseada na definición da Rede de Investigación en Comunicación Comunitaria, Alternativa e Participativa, na súa Escola Itinerante de Comunicación). Riccap, VV. AA. 2017 e Nacións Unidas).

Desde a CME apostamos por unha educación que transforme os discursos de odio, que xeran dano tanto a persoas individuais como a colectivos sociais, a través dun enfoque crítico e holístico que, ademais de identificar as súas causas, nos mostre as súas consecuencias. Romper con estes discursos parécenos o camiño para construír un mundo máis xusto, humano e sostible. Cada paso que damos achéganos máis a conseguilo (SAME 2024).

ANEXO 4

POR QUE É NECESARIA A EDUCACIÓN EN EMERXENCIAS?

Dende a CME defendemos e reivindicamos que a educación sexa unha prioridade nas axendas políticas e que poida cumprir as seguintes funcións en situacións de emerxencia.

1. PREVÉN E PROTEXE

Mantén a infancia afastada de situacións de conflito, do recrutamento como nenos e nenas soldado, da explotación sexual infantil, do tráfico de persoas ou do matrimonio infantil.

2. CURA E REPARA

Trátase dun espazo estratéxico onde as persoas, especialmente os nenos e nenas que viven situacións de violencia e emerxencia, poden atopar espazos de acollida e protección, xeradores de resiliencia e apoderamento.

3. RECUPERA EMOCIONALMENTE

A escola é un espazo de formación e expresión socioemocional que lle proporciona ao alumnado un lugar de acompañamento e recuperación.

4. FOMENTA A IGUALDADE

A escola é unha ferramenta esencial, un paso preliminar para construír unha aprendizaxe para sociedades non violentas baseada na igualdade e a non discriminación.

5. APODERA

Ofrécelles ás persoas, e especialmente ás nenas, a oportunidade de desenvolvérense e preparárense para a vida, que á súa vez lles permitirá ser axentes de cambio social e gozar das mesmas oportunidades e dereitos.

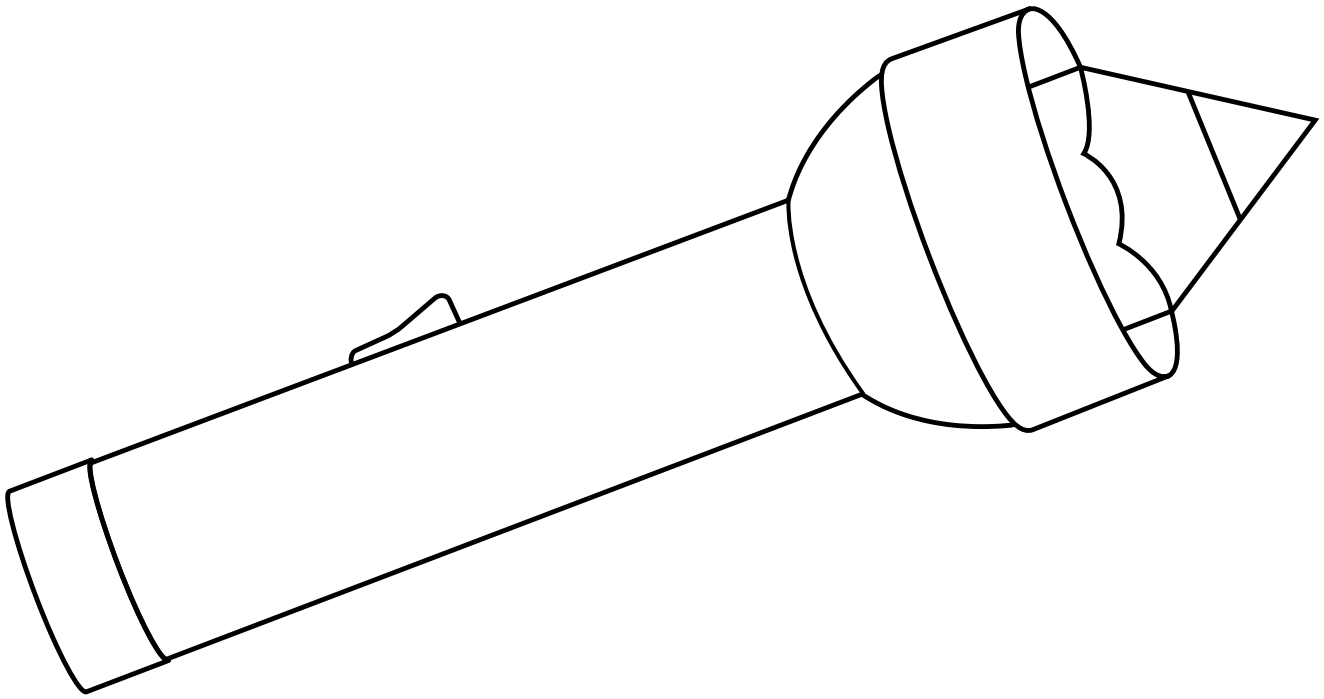
6. TRANSFORMA

Espazos que constrúen sociedades que promoven a convivencia pacífica e brindan oportunidades para unha vida digna.

A educación é sempre un dereito urxente que non se pode interromper. Sen educación, as nenas e nenos afectados por unha emerxencia enfróntanse a máis dificultades para saír adiante.

ANEXO 5

SILUETA DA LANTERNA

ANEXO 6

AUTORIZACIÓN

RECORDAD QUE para poder publicar y compartir las imágenes, vídeos u otros materiales donde aparece el alumnado de vuestro centro educativo es imprescindible contar con los **permisos adecuados** de sus madres/padres/tutores o representantes legales conforme son conocedores de que las imágenes serán difundidas por la Campaña Mundial por la Educación a través de sus redes sociales y a través de los canales de las entidades asociadas a la campaña.

Para poder difundir y alzar vuestras voces desde las cuentas en RRSS de la Campaña Mundial por la Educación (Facebook, Instagram, Twitter, Flickair, la página web u los medios de comunicación) dedicadas a la difusión de la SAME y la lucha por el cumplimento del ODS 4, como meta principal, os animamos a:

Compartir los materiales y fotos en la web y/o RRSS de vuestros centros y espacios educativos, etiquetando a la CME España (abajo el listado de las cuentas de la CME). Así desde la CME España podremos darle mayor difusión y llegar así a más ciudadanía.

También podéis compartirlo con la CME España enviando el material a **comunicacion@cme-espana.org.**
En el correo os pedimos que incluyáis la información básica:

• El nombre de centro/espacio educativo:

• Quienes han participado (Grado/Grupo/Clase):

• Fecha y el lugar (localidad, municipio, CCAA):

Importante, en el correo por favor, incluid el siguiente párrafo:

"[ENTIDAD], como participante de las actividades realizadas en el marco de la Campaña Mundial por la Educación autoriza el tratamiento de las imágenes y cede los derechos de explotación de las mismas a las entidades que integran la Campaña Mundial por la Educación (CME) que se compartan a través de este correo. La finalidad del tratamiento es dar a conocer o promocionar la CME, así como hacer difusión de la imagen, la voz y los materiales de los participantes a través de cualquiera de los medios o canales de comunicación de las entidades que integran la CME. Puede ejercer los derechos de acceso, rectificación, supresión, oposición u otros por correo electrónico a dataprotection@educo.org y consultar la política de privacidad en https://cme-espana.org/politica-de-privacidad /. La [ENTIDAD] garantiza que cuenta con los permisos pertinentes de las madres/padres/tutores/representantes legales de las niñas, niños y adolescentes objeto del tratamiento de datos personales e imágenes para su cesión a las entidades miembro de la CME."

He leído y acepto. Firma y sello: .....

Campaña Mundial pola
EDUCACIÓN
www.cme-espana.org

Co financiamento de::

Cooperación Española